

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

CUID, December 2017, 21 (2): 1139-1160

İyi Kavramının Tanımı Yapılabilir mi? J. S. Mill'in Kanıtlaması ve G. E. Moore'un Doğalcı Yanılgı Eleştirisi
Is The Good Indefinable? J. S. Mill's Proof and The Criticism of The Naturalistic Fallacy of G.E. Moore

Metin Aydın

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı
Res. Assist., Sakarya University, Faculty of Theology, Department of the History of Philosophy
Sakarya, Turkey

metina@sakarya.edu.tr

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-4918-7270>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 27 Ekim/October 2017

Kabul Tarihi / Accepted: 19 Kasım/November 2017

Yayın Tarihi / Published: 15 Aralık/December 2017

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Cilt / Volume: 21 **Sayı / Issue:** 2 **Sayfa / Pages:** 1139-1160

DOI: <https://doi.org/10.18505/cuid.347177>

Atıf/Cite as: Aydın, Metin. "İyi Kavramının Tanımı Yapılabilir mi? J. S. Mill'in Kanıtlaması ve G. E. Moore'un Doğalcı Yanılgı Eleştirisi-Is The Good Indefinable? J. S. Mill's Proof and The Criticism of The Naturalistic Fallacy of G.E. Moore". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 21, sy. 2 (Aralık/December 2017): 1139-. doi: 10.18505/cuid.347177.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/cuid>

Copyright © Published by Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi-Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.

For Permissions: ilahiyat.dergi@cumhuriyet.edu.tr

İyi Kavramının Tanımı Yapılabilir mi? J. S. Mill'in Kanıtlaması ve G. E. Moore'un Doğalcı Yanılgı Eleştirisi

Öz: Faydacılığın en önemli düşünürlerinden olan John Stuart Mill, etik teorisinin temelini oluşturan fayda ilkesi için *Utilitarianism* adlı eserinde bir kanıtlama ileri sürmüştür. Birçok düşünür bu kanıtlamayı çeşitli açılardan problemlili bulmuştur. Bu düşünürlerden biri de George Edward Moore'dur. Moore, söz konusu kanıtlamada Mill'in doğalcı yanılgı hatasına düştüğünü ileri sürmüştür. Doğalcı yanılgı eleştirisi, iyi kavramının tanımının yapılamayacağı iddiasına dayanan bir eleştiridir. Moore, Mill'in bahse konu olan kanıtlamasında iyi kavramını "arzulanır olan şey" şeklinde tanımlamak suretiyle bu hatayı işlediğini ileri sürer. İşte bu eleştiri ve bu eleştiriye yorumcular tarafından verilen cevaplar makalenin konusunu oluşturmaktadır. Makalede ileri sürülen temel iddia ise Moore'un bu eleştirisinde haklı olmadığıdır.

Anahtar Kelimeler: Mill, Moore, Faydacılık, Fayda İlkesi, Doğalcı Yanılgı.

Is The Good Indefinable? J. S. Mill's Proof and The Criticism of The Naturalistic Fallacy of G.E. Moore

Abstract: John Stuart Mill, one of the most prominent thinkers of Utilitarianism, has provided a proof in his book *Utilitarianism* for the principle of utility underlying his ethical theory. According to many thinkers, George Edward Moore is one of them, this proof is problematic in many aspects. Moore argues that Mill has made a mistake called the naturalistic fallacy in his proof. The Naturalistic fallacy is based on the claim that the good is indefinable. Moore argues that Mill has defined the good as desirable so he has made a naturalistic fallacy in his proof. This criticism and the responses given by the thinkers constitute the subject of this article. The main argument put forward in the article is that Moore is not right in his criticism.

Keywords: Mill, Moore, Utilitarianism, the Principle of Utility, the Naturalistic Fallacy.

SUMMARY

Jeremy Bentham and John Stuart Mill are the most important philosophers in the classical utilitarian tradition. There is usually a consensus between

these two important thinkers on many issues related to the principle of utility. However, there are also some points which they do not agree with each other. The proof of the principle of utility can be considered as one of them. What is meant by the principle of utility is the principle which approves or disapproves of every action whatsoever, according to the tendency which it appears to have to augment or diminish the happiness of the party whose interest is in question. On the principle of utility, Bentham argues that this principle is the ultimate ethical principle and it is not susceptible of any direct proof, since a chain of proofs must begin somewhere. Yet Mill is not agree with him on this point. In contrast to Bentham, he claims that this principle can be proved and he has provided a proof in the fourth chapter of *Utilitarianism*, his one of the most famous books. With this proof, Mill submits three propositions:

- (i) Happiness is desirable.
- (ii) The general happiness is desirable.
- (iii) The only thing desirable is happiness.

Having stated that these three propositions are considered problematic in many aspects by some commentators, what we shall discuss in this paper will be the first proposition. George Edward Moore is one of the most eminent philosophers who think that this proposition is problematic. He accuses Mill of making a mistake about the goodness called as a naturalistic fallacy in his famous book, *Principia Ethica*. The naturalistic fallacy is based on the claim that the good is indefinable. For Moore, Mill has identified the concept of the good as desired and then has argued that the pleasure is desired and finally has reached the conclusion that the good is pleasure in his proof. However according to Moore, notions are divided into simple and complex and only the complex ones can be definable. The good is not a complex notion, it is a simple notion and so it cannot be definable. In addition to this, Moore thinks that there is “is-ought problem” which implies that it cannot be derived an “ought” from “is”, in Mill’s proof. Hence, Mill claims that the good is desired on the basis of desirable.

In accordance with many other thinkers we also think that Moore is not right about his accusation. There are several reasons for our claim. But before discussing those reasons, we have to make clear that Moore is right about his is-ought problem. Indeed, Mill has made the mistake by saying that the pleasure is

good. For the pleasure is a factual concept (about what is) and the good is a normative one (about what ought to be). So, if we describe the pleasure with the good, it means that we simply derive ought from is, namely we make the mistake called “is-ought problem”.

Our first reason why Moore is not right about his accusation of Mill is that Mill’s proof is not a strict one as William K. Frankena has claimed. So, his proof cannot pass the test of the strict logical rules. For these arguments contains suppressed propositions. In this argument, the suppressed proposition is “what is sought by all men is good.” If this suppressed proposition is added to the argument, the argument is valid and it does not contain any logical error:

- (i) Pleasure is sought by all men.
- (ii) What is sought by all men is good.
- (iii) Therefore, pleasure is good.

Secondly, Mill’s aim is not to define the good, if he aimed to do so then he would be more careful, since an acceptable definition should not lead to any open question. Namely as Roger Crisp has stated, once the definition is made, there should be no need to ask any further questions about it. For example, when we define the triangle as a plane figure bounded by three straight sides our definition has succeeded because there is not any open question whether triangles are plane figures bounded by three straight sides or not. But the definition of the good as the desired does not provide the necessary conditions for a strict definition. For there is an open question whether what is desired is good or not. And the last reason is that, as Necip Fikri Alican has stated, Moore has commented on Mill’s proof in a wrong way, especially the analogy between the concepts of visible, audible and desirable. In this analogy Mill does not argue that desirable means what is ought to be desired but it means what is able to be desired. But Moore accepts that Mill has used desirable in the first sense. Therefore, he thinks that Mill has defined the good as the desired. There is something that needs to be expressed here. Mill’s proof is problematic and this leads to misunderstandings. Hence this problematic aspect of the argument also has an important role in Moore's misinterpretation of Mill's proof.

In conclusion, according to our opinion, due to the fact that Moore was not able to understand Mill's proof properly he has accused Mill of making naturalistic fallacy in his proof, yet his accusation is not valid.

GİRİŞ

Jeremy Bentham (1748-1832) tarafından ahlak düşüncesi tarihine kazandırılan bir teori olarak faydacılık, ortaya çıktığı günden beri birçok eleştiriyi karşılamıştır. Bentham'ın öğrencisi olan John Stuart Mill (1806-1873), faydacı teorisinin karşılaştığı bu eleştirilerin neredeyse tamamına, meşhur eseri *Utilitarianism*'de cevap vermiştir. Mill'in faydacılığa yöneltilen eleştirileri cevaplayıp cevaplayamadığı konusu yorumcular arasında hala tartışma konusu olsa da Mill'in eleştiriler karşısında gösterdiği bu çabanın, ahlak felsefesi tarihine yeni tartışmalar kazandırması adına oldukça verimli olduğu söylenebilir. Bu tartışmaların en başında geleni de faydacılığın temelini oluşturan fayda ilkesinin kanıtlanması ile ilgili olanıdır. Söz konusu tartışmanın temeli Bentham'ın yaklaşımına dayanır. Buna göre Bentham, fayda ilkesinin ahlâkî failin tüm eylemlerini gerekçelendirdiği nihai bir ilke olduğu iddiasından hareketle, bu ilkenin analitik bir ilke olduğunu ifade eder. Çünkü ona göre nihai bir ilke için kanıt talep etmek bizi teselsüle düşürür. Şöyle ki, eğer fayda ilkesini kanıtlayacak başka bir ilkenin varlığından söz edilirse bu durumda fayda ilkesi değil, fayda ilkesini temellendiren ilke nihai olacaktır ve bu geriye giden nihai ilkeler zinciri sonsuza kadar devam edecektir. Bu anlamda Bentham fayda ilkesini kanıtlanamazlık konusunda aritmetik ve geometrinin birincil ilkeleriyle denk görmektedir.¹ Ona göre nasıl ki biz aritmetiğin ya da geometrinin temel aksiyomlarını sorgulamadan doğru olarak kabul ediyor ve diğer tüm kanıtlamalarımızı bu aksiyomlardan hareketle yapıyorsak, benzer bir biçimde tüm eylemlerimizi gerekçelendiren fayda ilkesini de doğru olarak kabul etmemiz gerekmektedir.² Bunun aksine Mill, Bentham'ın bahse konu olan bu kanıtlanamazlık görüşünü kabul etmez. Ona göre her ne kadar Bentham nihai ilkelerin kanıtlanamazlığı konusunda haklı olsa da yine de fayda ilkesi için bir kanıtlama hala mümkündür. Çünkü Mill'e göre mesele hala aklın yetileri içeri-

¹ Jeremy Bentham, "An Introduction to Principles of Morals and Legislation", *The Works of Jeremy Bentham* içinde, ed. John Bowring (New York: Russel&Russel Inc., 1962), 1: 2.

² Leslie Stephen, *The English Utilitarians-Bentham* (New York: Peter-Smith, 1950), 238.

sindedir. Bu durumda yapılması gereken şey, kanıtlama kavramının kapsamını genişleterek fayda ilkesini kabul etmeyen kişilerin bu ilkeyi kabul etmelerini temin edecek rasyonel gerekçeleri ileri sürmektir.³ Dolayısıyla Mill'in zihninde kurguladığı kanıtlamanın, 3+3=6 işlemindeki gibi muhatapları fayda ilkesini kabul etmeye zorlayacak bir kesinlikten ziyade, diğer ahlâkî ilkeler arasında bu ilkenin kabulünün daha makul olduğuna okuyucuyu inandırmak olduğu söylenebilir.

Fayda ilkesinin kanıtlanması konusundaki genel yaklaşımını kısaca bu şekilde ifade edebileceğimiz Mill, okuyucuya vadettiği kanıtlamayı *Utilitarianism (Faydacılık)*'in "Fayda İlkesinin Ne Tür Kanıtları Olabilir? (*Of What Sort of Proof the Principle of Utility is Susceptible*)" başlıklı dördüncü bölümde ortaya koyar. Her ne kadar bu bölüm on iki paragraftan oluşsa da asıl kanıtlama tek bir paragrafa sığdırılmıştır. Literatürde "Meşhur Üçüncü Paragraf (*the Notorious third paragraph*)" olarak atıf yapılan bu pasaj yorumcuları o kadar meşgul etmiştir ki eserin yayımlanmasından bugüne kadar geçen yaklaşık bir buçuk asırlık sürede neredeyse tüm bu sürece homojen olarak yayılan devasa bir literatür oluşmuştur. Öyle ki Mill'in bu pasajı ile ilgili olarak yazılan yazıların, onun genel ahlak düşüncesi hakkında yazılanlardan çok daha fazla olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.⁴ Paragrafın yorumcuları bu kadar meşgul etmesinin nedenini ünlü Mill yorumcusu Roger Crisp oldukça güzel izah etmektedir. Ona göre Mill tek bir paragrafta fayda ilkesini kanıtlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla tek bir paragrafta tüm bir sistemin temellendirilmesi girişimi doğal olarak birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.⁵

Mill'in literatürde birçok tartışmaya konu olan meşhur paragrafı şu şekildedir:

Bir şeyin görülür (*visible*) olduğunu göstermek için ortaya konulabilecek tek kanıt, gerçekten insanların bu şeyi görmeleridir. Bir şeyin duyulur (*audible*) olduğunu göstermek için ortaya konulabilecek tek kanıt insanların bu şeyi duymalarıdır. Deneyimlerimizin diğer kaynakları için de bu böyledir. Aynı şekilde, bir şeyin arzulanır (*desirable*) olduğunun ortaya konulabilmesi için tek delilin insanların gerçekten bu şeyi arzulamaları

³ John Stuart Mill, "Utilitarianism", *The Collected Works of John Stuart Mill* içinde, ed. J.M. Robson (Canada: University of Toronto Press, 1969), 10: 208.

⁴ Henry West, *An Introduction to Mill's Utilitarian Ethics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 119.

⁵ Roger Crisp, *Mill on Utilitarianism* (New York: Routledge, 1997), 73.

olduğunu düşünüyorum. Faydacı teori tarafından önerilen amaç, teori ve pratikte, benimsenmezse bir kimseyi bunun böyle olduğuna hiçbir şey ikna edemez. Genel mutluluğun (*general happiness*) niçin arzulanır olduğuna dair, her bir bireyin elde edilebilir olduğuna inandığı müddetçe, kendi mutluluğunu arzulaması dışında hiçbir gerekçe ortaya konulamaz. Fakat bir olgu olarak bu durum, sadece mutluluğun iyi olduğuna yönelik kabulümüz için sahip olduğumuz tek kanıt değildir, ayrıca ihtiyaç duyduğumuz her şeydir: her bir bireyin mutluluğu tek tek bu bireylerin kendileri için *iyidir* ve bu nedenle genel mutluluk da bütün insanların toplamı için *iyidir*. Böylece mutluluk, davranışın amaçlarından biri ve bu nedenle de ahlakın kriterlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur.⁶

Mill, bu paragrafta üç temel önerme ileri sürer.

1. "Mutluluk arzulanırdır."
2. "Genel mutluluk arzulanırdır."
3. "Mutluluktan başka arzu edilecek hiçbir şey yoktur."

Yorumcular Mill'in bu üç önermeyi vazederken çeşitli adımlar attığını ve attığı bu adımların her birinin kendine has problemleri olduğunu ileri sürerler. Onlara göre, Mill'in bu kanıtlamada attığı üç temel adım vardır. Bunlar:

(i). "İnsan x'i arzular." önermesinden "x arzulanmalıdır." önermesine geçiş (birinci önermenin içerdiği problem)

(ii). "Her insanın mutluluğu, kendisi için bir iyiliktir." önermesinden "Genelinin mutluluğu, tek tek bireyler için bir iyiliktir." önermesine geçiş (ikinci önermenin içerdiği problem)

(iii). "Mutluluktan başka amaç olarak arzu edilmeye değer hiçbir şey yoktur." önermesinde ileri sürülen iddia (üçüncü önermenin içerdiği problem)

Yorumculara göre Mill'in ortaya koyduğu bu üç önerme de problemlidir. Dolayısıyla önermelerin her birine dair oldukça detaylı tartışmalar literatürde mevcuttur. Biz makalemizde, ilk önermeye ve bu önermeye ilişkin olarak George Edward Moore tarafından Mill'e yöneltilen "Doğalcı Yanılgı (*the Naturalistic Fal-*

---

⁶ Mill, "Utilitarianism", 10: 234-35.

lacy)” eleştirisine odaklanacağız. Dolayısıyla makalemizin konusunu Moore’un eleştirisi ve bu eleştiriye yorumcuların verdiği cevaplar oluşturmaktadır. Makalemizin amacı ise, ülkemizdeki faydacılık konusundaki araştırmalara katkı sağlamanın yanı sıra benzer ahlâkî tartışmalara farklı bakış açıları sunmaktır. Ülkemizde her ne kadar Moore’un doğalcı yanılığın suçlamasına ilişkin bazı çalışmalar⁷ bulunsa da spesifik olarak Mill’in kanıtlanması üzerinden meseleyi ele alan, tespit edebildiğimiz kadarıyla, herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Makale, temel de iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Moore’un doğalcı yanılığın eleştirisi hakkında okuyucuya genel bir malumat verilecektir. İkinci bölümde ise, yorumcuların Moore’un eleştirisine verdikleri cevaplar ele alınacak ve bu cevaplar tartışılacaktır. Makalede ileri sürülen temel iddia ise Moore’un Mill’e yönelttiği doğalcı yanılığın eleştirisinin doğru olmayan haksız bir eleştiri olduğudur.

1. DOĞALCI YANILGI (THE NATURALISTIC FALLACY)⁸ NEDİR?

Ahlak felsefesi tarihinde Mill’in fayda ilkesi kanıtlanması ne kadar meşhursa, Moore’un eleştirisi de o kadar meşhurdur. Bu eleştirinin yer aldığı Moore’un ünlü eseri *Principia Ethica* (1903), "iyi (good)" kavramını merkeze almakta ve "iyi nedir ve nasıl tanımlanabilir?" sorularına cevap aramaktadır. Bu sorular doğalcı yanılığın suçlamasının temelini oluşturan sorulardır. Moore’a göre iyinin nasıl tanımlanabileceği meselesi bütün ahlak felsefesinin en önemli sorusudur. Bu nedenle iyi kavramının tanımı etiğin tanımında da en önemli noktayı işgal eder. Ona göre bu konuda yapılabilecek bir hata temel bir hata olacaktır. Dolayısıyla bu nokta doğru anlaşılma maksadını eteğin geri kalanına sistematik bir bakış açısıyla yaklaşmak mümkün olmayacaktır, bu başarılı olsa bile ortaya konan düşüncenin bir anlamı olmayacaktır. Moore’a göre etiğin temel amacı, bir eylemin iyi ya da kötü olduğuna karar vermek için ahlâkî faile doğru gerekçeler temin etmektir. Bu nedenle, yukarıda

⁷ Uluğ Nutku, “G.E. Moore’un Naturalistçe Yanıltmaca Yanıltmacası”, *Felsefe Arkivi Dergisi* 25 (1985): 87-93; Recep Kılıç, “G.E. Moore’un Ahlak Felsefesi”, *Felsefe Dünyası Dergisi* 1 (Temmuz 1991): 49-52; Osman Elmalı, *George Edward Moore’da Etik* (İstanbul: Arı Sanat Yay., 2007); Songül Şeduh, “G.E. Moore’un Etik Görüşü Üzerine Bir İnceleme” (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2002).

⁸ *The Naturalistic Fallacy* kavramını, Nutku “Naturalistçe Yanıltmaca”, Kılıç, “Tabiatçının Yanılgısı”, Elmalı ise “Doğalcı Yanılgı” şeklinde Türkçeleştirmiştir. Biz burada kullanım açısından daha doğru olduğunu düşündüğümüz Elmalı’nın tercümesini tercih ediyoruz.

dile getirilen soru doğru cevaplanmadığı sürece, söz konusu bu uygun gerekçeleri elde etmek mümkün olmayacaktır.⁹

Peki, iyi nedir ve nasıl tanımlanabilir? Moore'a göre tanım dediğimiz şey, aslında sıklıkla bir kelimenin anlamının başka kelimelerle ifade edilmesidir. Fakat iyi kavramı için Moore'un aradığı tanım bu türden bir tanım değildir. Çünkü bu tür bir tanım ancak sözlük bilimciler için işlevsel olan bir tanımdır. Ona göre eğer böyle bir tanım aranıyorsa, insanların genel olarak iyi kavramını karşılamak için kullandıkları kavramların tespit edilmesi yeterli olacaktır. Fakat Moore, asıl aradığı şeyin gelenek tarafından vaz edildiği şekliyle iyi kavramının uygun kullanımını bulmak olmadığını, amacının bu kavramın yerine kullanılacak kavramı bulmak olduğunu ifade eder. Fakat hemen ardından da okuyucunun ümitlenmesi gerektiğini belirtir. Çünkü ona göre eğer problem, ifade ettiği anlamda anlaşılırsa, yukarıda sorulan soruya verilecek cevap hayal kırıklığına neden olacaktır: "Eğer iyinin ne olduğu bana sorulacak olursa, cevabım 'iyi, iyidir olacaktır.' ya da iyinin nasıl tanımlanabileceği sorulursa, cevabım 'iyi tanımlanamaz olacaktır.' Bu konuda tüm söyleyebileceğim bu kadardır."¹⁰ Ona göre durum felsefî terminolojiye hâkim olanlar için şu şekilde ifade edilebilir; iyi kavramına dair bütün önermeler sentetik önermelerdir, bu önermeler asla analitik olamazlar. Felsefî terminolojiye aşina olmayanlar içinse popüler anlamda şu şekilde ifade edilebilir; hiç kimse bize iyinin kesin anlamı olarak "haz tek iyidir." ya da "iyi arzulanır olandır." gibi önermeleri kabul ettiremez.¹¹

İyinin tanımına dair genel bir tasvirden sonra Moore, tartışmada iyinin tanımlanamazlığına ilişkin benimsediği tavrı detaylandırmaya geçer. Ona göre iyi kavramı tıpkı "sarı" kavramı gibi basit bir kavramdır. Nasıl ki daha önce sarı rengi görmemiş birine bu renk anlatılamazsa, aynı şekilde daha önce iyiye ilişkin bir tecrübesi olmayan ve onu bilmeyen birine iyi anlatılamaz. Hâlbuki tartışmada talep edilen tanım, nesnelere gerçek doğasını betimleyen tanımdır. Moore'a göre bu tanımlar sadece ve sadece bileşik kavramlar için mümkündür. Söz gelimi, "at"ın tanımı yapılabilir. Çünkü at birçok nitelik ve yetilerden müteşekkildir. Bu nitelik ve yetilerin hepsi atı tanımlamak için kullanılabilir. Fakat bu nitelikler ve

⁹ George Edward Moore, *Principia Ethica* (New York: Dover Pub., 1958), 5-6.

¹⁰ Moore, *Principia Ethica*, 6.

¹¹ Moore, *Principia Ethica*, 6-7.

yetilerin sayılmasıyla at kavramı, yalın olarak kaldığında da artık at için bir tanım yapmak mümkün değildir. Moore bu durumun gündelik yaşantımızda da sıklıkla başımıza geldiğini ifade eder. Buna göre her gün algıladığımız ya da düşündüğümüz birçok şey vardır. Bu algıladığımız ve düşündüğümüz şeyi düşünemeyen birine, bunları herhangi bir tanımlama ile anlatamadığımız, doğaları hakkında bilgi veremediğimiz birçok şahsi tecrübemiz olmuştur. Bu noktada bir kimseye daha önce asla görmediği bir şeyin anlatılabileceğine ilişkin bir itirazı dillendirmek Moore'a göre mümkündür. Mesela, daha önce ejderha görmemiş birine ejderhanın ne olduğu anlatılabilir. Bu kişiye ejderhayı aslaninkine benzer başı, keçininkine benzer boynuzu, yılanınki gibi kuyruğu olan, vb. şeklinde bir betimlemeyle anlatabiliriz. Fakat Moore'a göre burada tanımı yapılan ejderha farklı unsurların (aslan başı, keçi boynuzu, yılan kuyruğu...) bir araya gelmesiyle oluşan bileşik bir varlıktır. Fakat ejderhayı tanımlarken bu nitelikleri sayarak tükettiğimizde ve ejderha kavramı yalın olarak kaldığında yine herhangi bir tanımdan söz etmek mümkün olmayacaktır.¹²

Moore'a göre sözlüklerde gördüğümüz tanımlar farklı anlamlara işaret ederler. Söz gelimi, sözlükte atın tanımı olarak "Zebrağiller türünde dört ayaklı toynaklı bir hayvandır." şeklinde bir tanım gördüğümüzde bu farklı anlamlara gelir: (1) Sadece "at" denildiğinde, sözlükteki bu tanımda ifade edilen zebrağillerden dört ayaklı, toynaklı hayvan anlaşılabilir. Moore'a göre bu, "keyfi sözsel tanımdır (*the arbitrary verbal definition*)."¹² Moore, bu anlamda iynin tanımlanabileceğini kabul eder. (2) Bu tanım, sözlüğün yapması gereken türden bir tanımdır. Bu tanımda İngilizler "at" dediklerinde, kastettikleri şeyin sözlükte geçen "zebrağillerden dört ayaklı, toynaklı hayvan" olduğu ifade edilir. Moore, bunun uygun "sözsel tanım (*the verbal definition proper*)" olduğunu söyler. Ona göre bu tanımla da iynin tanımı yapılabilir. Çünkü insanların bir kelimeyi nasıl kullandıklarını keşfetmek mümkündür. Aksi takdirde asla iyi kavramı Almaca *gut*, Fransızca *bon* şeklinde çevrilemezdi. (3) Bu tanımda "at" denildiğinde her insanın bildiği bir nesne olarak at kastedilir. Bir başka ifadeyle at denildiğinde birbirleriyle ilişkili olan, birbirlerini tamamlayan ve bir araya geldiklerinde bir bütün oluşturan parçalar olarak atın dört bacağı, bir başı, bir kalbi anlaşılabilir. Moore, işte bu anlamda iynin tanımının yapılamayacağını ileri sürer. Çünkü iyi, farklı parçaların bir

¹² Moore, *Principia Ethica*, 7-8.

araya gelerek oluşturdukları bir bütün değildir. Moore'un, iyi tanımlanamaz derken kastettiği bu şekildeki bir tanımlamadır.¹³

Moore benimsediği bu tavrın etiğin temel sorunu olan “en yüksek iyi (*summum bonum*)”nin ne olduğu meselesini ortadan kaldırmadığının farkındadır. Ona göre böyle bir yaklaşımla problemin yükünden kurtulmak mümkün değildir, çünkü bu tür bir tavır benimsenmesi durumunda etik üzerine konuşmanın ya da yazmanın herhangi bir anlamı olmayacaktır. Bu nedenle Moore, her ne kadar tanımlanamaz olsa bile iyi kavramının ne olduğunun ortaya konabileceğini düşünür ve asıl amacının da bu kavramın keşfedilmesine katkıda bulunmak olduğunu ifade eder. Bu noktada ilk adım olarak Moore, iyinin iki kullanımı arasındaki ayrıma değinir ve bu kullanımı şu önerme ortaya koyar: “İyi, iyi olan (şey) dir.” Bu önermede geçen birinci iyi Moore'un tanımlanamaz olarak kabul ettiği anlamdaki iyidir. Fakat önermede geçen ikinci iyi, birincisini niteleyen sıfattır. Fakat sıfat olarak kullanılan iyi kavramının yerine başka kavramlar da geçebilir. Söz gelimi, haz ve zekâ kavramları bahse konu olan önermede iyiyi niteleyen sıfat olarak kullanılabilir. Bu iki sıfat, tanımın unsurlarıdır ve bundan dolayı Moore “haz ve zekâ iyidir.” şeklindeki ifadenin bazen tanımlama olarak isimlendirilebileceğini reddetmez. Dolayısıyla Moore, iyi kavramının niteleyici bir sıfat anlamında kullanılması konusunda herhangi bir problem görmez. Ancak iyinin sıfat olarak kullanımı herhangi bir şekilde Moore'un aradığı anlamda bir tanımlama ifade etmez. Çünkü tanım dediğimiz şey, tanımlanan nesnenin belirli bir bütünü sürekli bir biçimde, değişmez şekilde oluşturan kısımların ne olduğunu ortaya koyar.¹⁴ Moore, bu durumun sadece iyi kavramı için geçerli olmadığını, zihnimizde tanıma uygun olmayan başka birçok basit kavramın bulunduğunu savunur.

Burada önemli bir hususun altı çizilmelidir. Buna göre iyi kavramı bir şeye sıfat olduğunda söz gelimi, haz kavramına sıfat olduğunda burada yaptığı niteleme de bir anlamda muğlaklık içerir. Çünkü tanımı olmayan bir şeyin sıfat olduğu şeyi tam olarak hangi yönden nitelediğini tespit etmek mümkün değildir. Bu duruma örnek olarak Moore sarı rengi gösterir. Buna göre sarı kavramını fiziksel eşdeğeri ile tanımlamaya çalıştığımızda onu, gözümüzü harekete geçiren bir tür dalgalanma olarak ifade edebiliriz. Fakat sarı kavramı ile gözümüzü harekete

¹³ Moore, *Principia Ethica*, 8.

¹⁴ Moore, *Principia Ethica*, 9.

geçiren bu dalgalanmayı kastetmediğimizi anlamak için kısa bir süre düşünmek yeterlidir. Bu dalgalanmalar bizim algıladığımız, farkında olduğumuz şeyler değildir. Aslında farklı renk dalgalarıyla daha önce karşılaşmamış olsaydık bunların varlığını hiç keşfedemeyebilirdik. Dolayısıyla renkleri oluşturan bu dalgalanmalar için söylenebilecek en uygun şey, bunların gerçekten sarı olarak algıladığımız şey ile uyumlu olduklarıdır.¹⁵

Kabul edilmelidir ki, iyi olan şeyler aynı zamanda başka şeylerdir. Tıpkı sarı olan bütün şeylerin aynı zamanda belirli bir dalga boyu olması gibi. Bu anlamda Moore'a göre etik, iyi olan bütün şeylerde, diğer tüm niteliklerinden ayrı olarak hepsinde bulunan ortak niteliğin ne olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlar. Bir başka deyişle o, şeyleri iyi yapan şeyin ne olduğunu bulmaya çalışır. İşte Moore'a göre iyi kavramına ilişkin birçok düşünürün hata yaptığı yer burasıdır. Bu filozoflar, diğer niteliklerden ayrı olarak şeyleri iyi yapan niteliği isimlendirdiklerinde gerçekte iyiyi tanımladıklarını düşünürler. Hâlbuki tanımladıkları şey iyiden başka bir şeydir. Moore, kendisine göre hata olarak isimlendirdiği bu durumu "doğalcı yanılğı" olarak isimlendirir.¹⁶ Moore bu hatanın en açık örneği olarak "iyi"nin "haz"dan başka bir şey olmadığını söyleyen "Hazcılık (*Hedonism*)"ı gösterir. O, hazcılığın "iyi" kavramının eşsiz ve tanımlanamaz niteliğini ayırt etme konusundaki başarısızlığından dolayı doğalcı yanılğı suçlamasını en çok hakeden teori olduğunu iddia eder. Çünkü bu teori "iyi" kavramını "haz" ile tanımlamaktadır. Bu teorinin Antik dönemdeki savunucuları Sokrates'in öğrencisi Aristippos ve Epikürcüler, modern dönemde ise Faydacılardır.¹⁷ Buna ek olarak Moore, neredeyse bütün ahlak felsefesinin bu hatanın örnekleriyle dolu olduğunu ileri sürer. Bu hatayı yapanlar arasında Stoacı filozoflar, Leibniz, Spinoza, Kant gibi önemli şahsiyetler de vardır.¹⁸

Ana hatlarıyla doğalcı yanılğının ne olduğuna ilişkin bu genel malumattan sonra Moore'un Mill'e yönelttiği eleştirilere geçebiliriz. Moore'a göre Mill'in *Utilitarianism* adlı eseri birçok etik yöntemin ve ilkenin hayran olunacak derecede açık ve âdil tartışmasını içerir. Fakat bu eserde Mill, daha önce etik hakkında çok fazla düşünmemiş birinin etik ile ilgili meseleleri ele alırken yapacağı türden

¹⁵ Moore, *Principia Ethica*, 10.

¹⁶ Moore, *Principia Ethica*, 10.

¹⁷ Moore, *Principia Ethica*, 60–63.

¹⁸ Moore, *Principia Ethica*, 113.

hatalar yapmıştır ve bu hataların sayısı hiç de az değildir. Bu hatalar arasında Moore'un odaklandığı nokta, fayda ilkesine ilişkin *Utilitarianism*'de yer verilen kanıtlamada yapılan hatalardır.

Moore, mezkûr kanıtlamada Mill'in herhangi bir kimsenin yapabileceği şekilde doğalcı yanılığının sanatsız ve naif bir şeklini sergilediğini iddia eder. Kanıtlamanın yer aldığı pasajda Mill'in, "iyi" kavramını "arzulanır (*desirable*)" anlamında kullandığını ileri süren Moore'a göre buradaki hata o kadar açıktır ki Mill'in bunu görmemesi çok ilginç, hatta inanılmazdır.¹⁹ Burada Mill, "iyi" kavramını "arzulanır (*desired*)" şey ile özdeşleştirmiş, sonrasında da arzu edilen tek şeyin haz olduğunu iddia ederek, "iyi, arzulanır şey yani hazdır." şeklinde bir tanıma ulaşmıştır. Bir başka deyişle "iyi"nin "haz" olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Burada "arzulanır (*desirable*)" kavramının, "görülür (*visible*)" kavramının "görülebilir (*what is able to be seen*)" anlamına geldiği şekilde kullanılmadığı açıktır. Moore'a göre "arzulanır" kavramı basit bir biçimde "arzulanması gereken (*what is ought to be desired*)" ya da "arzu edilmeye değer (*what is deserve to be desired*)" anlamında kullanılmıştır. Tıpkı "tikindirici (*detestable*)" kavramının sadece "tikindirici" olmasının yanında ayrıca "tiksinilmesi gereken (*what is ought to be detested*)" anlamına gelebileceği gibi. Burada Moore'a göre Mill, "arzulanır" kavramının müphemliği altında, anlamı oldukça açık olması gereken kavramı gözlerden kaçırmaktadır. Moore'a göre "arzulanır" kavramı, aslında "arzulanması iyi

¹⁹ Yazının kapsamı ve sınırları açısından burada yer veremediğimiz Mill'in kanıtlamasında yaptığı iddia edilen hatalardan birine ilişkin tartışmadan burada bahsedilmesi gerekir. Çünkü Moore söz konusu eleştirilerini, bu tartışmada taraf olan bir düşünür olarak ileri sürmektedir. Tartışmayı kısaca şu şekilde özetleyebiliriz. Yukarıda da alıntılanan pasajda Mill, hazın arzulanır (*desirable*) olduğuna ilişkin kanıt ileri sürerken bir analogiden istifade eder. Bu analogiye göre bir şeyin görülür (*visible*) olduğunun kanıtı insanların onu görebilmeleridir; bir şeyin duyulur (*audible*) olduğunun kanıtı insanların onu duyabilmeleridir; bir şeyin arzulanır (*desirable*) olduğunun tek kanıtı da insanların onu arzulamalarıdır. Yorumcular Mill'in bu analogisi hakkında temelde iki gruba ayrılmışlardır. Bir grup yorumcu bu analogide Mill'in "arzulanır" kavramını bir olgu durumunu ifade edecek şekilde "arzulanma kapasitesine sahip (*what is able to be desired*)" anlamında kullandığını iddia ederken, diğer yorumcular bunun bir değer durumunu ifade edecek şekilde "arzulanması gereken (*what is ought to be desired*)" anlamında kullandığını ileri sürerler. Moore bu tartışmada "arzulanır" kavramının bir değer durumunu ifade edecek şekilde kullanıldığını düşünen yorumcular arasında yer alır. Bu nedenle okuyucu Moore'un eleştirilerini bu bağlam içerisinde yorumlamalıdır. Ayrıca tartışmanın daha çok İngiliz dilindeki kullanımdan kaynaklanması nedeniyle her bir kullanımın parantez içerisinde İngilizcesine yer verilmiştir.

olan (*what is good to desire*)" anlamına gelir. Bu durumda kendi hazcılığını ortaya koyma noktasında, Mill'in attığı ilk adım düpedüz hatalı görünmektedir. Ona göre Mill, "iyi" ve "arzulan" kavramlarını özdeşleştirerek hazcılığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Bunu yaparken de "arzulan" kavramının normatif anlamı ile deskriptif anlamını karıştırmıştır. Moore'a göre eğer "arzulan", "iyi" ile özdeş olsaydı, bu durumda tek bir anlamı olurdu. Fakat Mill bu durumu görmezden gelerek "arzulan" şeyin zorunlu olarak "iyi" olduğunu ileri sürmektedir. Bir başka deyişle olgusal bir durumu normatif bir kavram olan iyi kavramı ile nitelemektedir. Bu durum da açık bir şekilde "arzulan" kavramının iki anlamının da yani hem değer ifade eden hem de olgusal anlamının aynı olmasını gerektirir. Moore'a göre eğer bu iki anlamın da aynı oldukları iddia edilirse, burada bir çelişki ortaya çıkar; yok eğer bu anlamların aynı olmadığı iddia edilirse, bu durumda da kanıtlamanın birinci adımını geçersiz olur.²⁰

Sonuç olarak Moore, Mill'in kanıtlamasından şöyle bir çıkarım yapar:

- (i) "Arzulanan (şey) ile arzulanır (olan şey) özdeştir."
- (ii) "İyi ile arzulanır (olan şey) özdeştir."
- (iii) "Dolayısıyla iyi ile arzulan (şey) özdeştir."

Moore'a göre Mill, kanıtlamasının devamında arzulanır olan tek şeyin haz olduğunu söyleyerek, "iyi hazdır." şeklinde bir tanıma ulaşmıştır. Bu hata, iyi kavramını doğal nitelikler açısından tanımlanabilir olan bileşik bir kavram olarak kabul etmesinden kaynaklanmıştır. Buna göre Mill'in iyi tanımı "arzulanır olan şey arzulanırdır." şeklinde bir hal alır ve bu önerme asla etik bir önerme değil, totolojik bir önermedir.

2. DOĞALCI YANILGI SUÇLAMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Moore'a göre Mill'in kanıtlamasında iki temel hata söz konusudur. İlk hata, olgudan değere meşru olmayan bir şekilde yapılan geçiştir. İkinci hata ise tanımlanması mümkün olmayan iyi kavramını tanımlamaya çalışılmasıdır. Moore doğalcı yanılığ suçlamasında daha çok bu ikinci hataya odaklanır. Çünkü asıl hatanın yapıldığı yer burasıdır. İlk hata asıl hataya giden yolu hazırlamıştır. Eleştirirlerin yorumları da bu minvalde bir seyir izler. Bu anlamda onların asıl cevabını aradıkları soru, Mill'in iyi kavramını tanımlayıp tanımlamadığıdır. Eleş-

²⁰ Moore, *Principia Ethica*, 67-68.

tirmenlerin bu tavrının bir diğer nedeni de Moore'un ilk hata ile ilgili eleştirisinde haklı olmasıdır. Bu konuda biz de Moore'un ve yorumcuların fikirlerini paylaşıyoruz. Zira ilgili paragrafta Mill, görülür, duyulur ve arzulanır kavramları arasında bir analogi kurarak, "bütün insanlar hazzın peşinden gider dolayısıyla haz iyidir."²¹ gibi bir sonuca ulaşmıştır. Burada o, açık bir şekilde olgusal bir durumu normatif bir kavram olan iyi ile nitelmiş ve bunun sonucunda ortaya koyduğu argüman "A, B'dir, bu nedenle A,C'dir." şeklindeki bir yapıya bürünmüştür.²² Dolayısıyla makalenin bu bölümünde ikinci hata üzerine odaklanacağız.

Mill'in yaptığı ilk hataya kısaca değindikten sonra tartışmanın asıl cereyan ettiği noktayı yani tanımlama sorununu ele almaya başlayabiliriz. Tanımlama probleminde temel sorun "haz, iyidir." önermesinin bir tanımlama ifade edip etmediğidir. Yukarıda ifade edildiği üzere Moore, bu ifadenin bir tanımlama olduğu konusunda ısrar ederken, yorumcuların kahir ekseriyeti bunun bir tanımlama olmadığını ileri sürerler. Bu konudaki yorumcular arasındaki ortak kanaat Moore'un argümanı tam olarak kavrayamadığı, bu nedenle de Mill'in burada yapmak istediği şeyi gözden kaçırdığı şeklindedir. Tartışmaya ilişkin asıl iddiada birleşen yorumcular, bu iddia için ileri sürdükleri gerekçelerde farklılaşırlar. Şimdi sırasıyla bu gerekçeleri ele alalım.

İlk olarak William K. Frankena'nın gerekçesiyle başlayalım. Frankena'ya göre Moore'un temel hatası Mill'in kanıtlamasına yanlış açıdan yaklaşmasıdır. Moore söz konusu kanıtlamayı katı mantıksal kurallar çerçevesinde değerlendirerek hatalı bir yaklaşım benimsemiştir. Çünkü Frankena'ya göre bu tür güçlü olmayan argümanlar katı mantıksal testleri geçemez. Zira bu argümanlar "örtük kıyaslardır (entimem)" ve bu nedenle de örtük önermeler içerirler. Frankena argümanda yer alan örtük önermelerin açık hale getirilmesi durumunda, argümanın mantıksal hata içermeyeceğini, dolayısıyla da geçerli olduğunun ortaya çıkacağını savunur. Bu argümanda örtük önerme, "bütün insanlar tarafından

²¹ Burada argümanın açık hali şu şekilde ifade edilebilir: "Nasıl ki bir şeyin görülmesinin ya da duyulmasının kanıtı bu şeyin insanlar tarafından görülmesi ya da duyulmasıysa, bir şeyin arzulanır olduğunun kanıtı da insanların bu şeyi arzulamalarıdır. İnsanlar iyiyi arzuladıkları gibi hazzı da arzulurlar. Dolayısıyla haz iyidir." Mill burada arzu kavramının müphemliğinden istifade ederek biri normatif diğer olgusal olan iki kavram yani iyi ile haz arasında meşru olmayan bir bağ kurmuştur.

²² William Klaas Frankena, "The Naturalistic Fallacy", *Mind* 48, sy. 192 (1939): 467.

arzulanan şey iyidir.” önermesidir. Frankena’nın işaret ettiği bu örtük önerme de kanıtla dâhil olduğunda çıkarım form açısından geçerli olur ve şu hale gelir:

- (i) “Haz bütün insanlar tarafından arzulanır.”
- (ii) “Bütün insanlar tarafından arzulanan şey iyidir.”
- (iii) “Dolayısıyla haz iyidir.”

Frankena’ya göre bu önerme de argümana eklendiğinde geriye tek bir sorun kalır ki bu da önermenin doğru olup olmadığıdır.²³ Bu da doğalcı yanılı eleştirisinin kapsamında olmayan bir tartışmadır. Bu noktada Frankena’nın Mill’in güçlü bir kanıtlama yapma amacında olmadığı şeklindeki tespiti önemlidir. Zira Mill, *Utilitarianism*’in ilk kısımlarında güçlü bir kanıtlama peşinde olmadığını açık bir biçimde belirtmiş, kanıtlamanın yer aldığı pasajdan hemen önce de bu konuda okuyucuyu “nihai amaçlara ilişkin meseleler, kanıt kavramının sıradan anlamında güçlü bir ispata uygun değildir.”²⁴ diyerek tekrar uyarmıştır. Dolayısıyla Mill’in burada yapmaya çalıştığı şey, fayda ilkesi lehinde elde edilebilecek muhtemel en iyi kanıtla ulaşmaktır. Bir başka ifadeyle fayda ilkesini henüz benimsememiş kişilere, bu ilkeyi benimsemeleri için makul gerekçeler temin etmeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Mill’in meseleye dair bu yaklaşımını Tim Mulgan oldukça güzel ifade eder. Ona göre insanların çikolatayı arzulamaları, mantıksal olarak çikolatayı arzulandır yapmaz, fakat insanların çikolatayı arzulamaları çikolatanın arzulandır olduğuna dair tek muhtemel kanıtı ortaya koyar. Dolayısıyla Mulgan’a göre bahse konu olan pasajda Mill benzer bir şeyi yapmaya çalışır.²⁵ Bununla birlikte Frankena’nın işaret ettiği örtük önermenin de kanıtla dâhil edilmesiyle Mill’in çıkarımı form olarak doğru olur. Fakat burada asıl soru hâlâ cevabını bulmuş değildir. Buradaki soru (iii) önermenin bir tanım cümlesi olup olmadığıdır. Mill kanıtlamada, iyi kavramını haz kavramına yüklem yaparak iyi ile haz kavramını nitelemiş midir yoksa iyi ile haz kavramını özdeşleştirerek bir tanımlama mı yapmıştır?

Mill yorumcularından Everett W. Hall, Mill’in doğalcı yanılı yapmadığına yönelik iddiasını bu yüklem olma meselesi üzerinden gerekçelendirir. Ona göre burada iyi kavramının haz kavramına hamledilmesi ile iki hata gündeme gelir. Bu

²³ Frankena, “The Naturalistic Fallacy”, 468.

²⁴ Mill, “Utilitarianism”, 10: 234.

²⁵ Tim Mulgan, *Understanding Utilitarianism* (U.K.: Acuman Pub., 2007), 22.

hatalar şunlardır: “yüklemleme hatası (*predicative fallacy*)” ve “genişletme hatası (*extensionalist fallacy*)”. Yüklemleme hatası, konu ile yüklem özdeş olarak kabul edilmesinden ortaya çıkar. Mesela, “portakal sarıdır.” ifadesinden “portakal sarıdan başka bir şey değildir.” ifadesine geçişte ya da “ben memnunum.” ifadesinden “ben hazza sahip olmakla aynı şeyim, özdeşim.” ifadesine geçişte bu hata ortaya çıkar.²⁶ Mill’in kanıtlamasını göz önüne aldığımızda kanıtlamasında yüklemleme hatasından söz etmek Hall’a göre mümkün değildir. Çünkü Mill, “haz, iyidir.” derken haz ile iyiyi özdeş olarak kabul etmez. Onun kastettiği şey sadece iyi olan birçok şeyin arasında hazzın da yer aldığıdır.²⁷

Yüklemleme hatası ile oldukça benzer olan genişletme hatası ise yüklem olan iki ifadenin eşit biçimde genişletilmesi ile ortaya çıkar. Söz gelimi, “A ve B nitelikleri daima iyiliğe eşlik eder.” ifadesinden “iyilik sadece A ve B’dir.” ifadesine geçiş bu tür bir hatayı içerir. Hall, Moore’un eleştirisinde Mill’in genişletme yanlışı yaptığını iddia etmekten başka bir şey yapmadığını ileri sürer. Ona göre Moore, Mill’i “arzulanır olan her ne olursa olsun arzulanandır.” ifadesinden “arzulanırlık ve arzulanma aynı şeyi ifade eder.” cümlesine geçtiği için suçlamıştır. Hall’a göre Mill gerçekten böyle yapmış olsa bile, argümandaki ifadeler yine bu suçlamayı desteklemez. Çünkü argümandaki ifade basit bir biçimde “arzulanır olan herhangi bir şeyin arzulanma şey olduğunun tek kanıtı bu şeyin arzulanması” olduğunu ifade etmektedir. Bu da “x arzulanırdır.” ve “x, arzulanandır.” ifadeleri için genişletme yanlısını gündeme getirmez. Çünkü buradan iki yüklem özdeşliğine giden herhangi bir yol yoktur.²⁸ Burada bir noktanın altına çizilmesi gerekir. Hall’un bu yorumu Mill’in kanıtlamasının yer aldığı pasaj özelinde doğrudur. Fakat *Utilitarianism*’in geri kalan kısımları ve Mill’in diğer eserleri göz önüne alındığında Mill’in haz ile iyi kavramı arasında bir özdeşlik kurduğundan bahsedilebilir. Zira selefi Bentham açık bir biçimde insanın sadece hazzı arzuladığını ileri sürer. Mill’de bu vurgu Bentham’daki kadar açık olmasa da benzer bir düşüncenin varlığı inkâr edilemezdir. Dolayısıyla eğer konu söz konusu pasaj özelinden çıkarılıp Mill’in genel felsefesi bağlamında tartışılırsa Moore’un doğalcı yanılığın eleştirisinin daha güçlü bir hale geleceği şüphesizdir. Fakat Moore’un söz

²⁶ Everett W. Hall, “The ‘Proof’ of Utility in Bentham and Mill”, *Ethics* 60, sy. 1 (Ekim 1949): 2.

²⁷ Hall, “The ‘Proof’ of Utility in Bentham and Mill”, 3.

²⁸ Hall, “The ‘Proof’ of Utility in Bentham and Mill”, 3.

konusu eleştirisini kanıtlamanın yer aldığı pasaj özelinde ileri sürdüğü düşünürse Hall'un yorumu isabetlidir. Çünkü Mill'in ilgili pasajda yapmaya çalıştığı şey, iyi kavramıyla haz kavramını özdeşleştirmek değil, nitelemektir. Bu düşüncesindeki öncülü ise arzulan şeyin iyi kavramıyla nitelenebileceğidir. Buna göre Mill, "haz arzulandığı için bir iyidir." şeklinde bir sonuca ulaşmıştır.

"Haz, iyidir." önermesinin bir tanımlama cümlesi olamayacağına ilişkin bir başka gerekçe ise Roger Crisp tarafından ortaya konur. Ona göre bu önerme yapısal olarak "sonuca bağlanmamış problem (*an open question argument*)" olarak bilinen sorunla yüzyüzedir. Bu probleme göre kabul edilebilir bir tanımlama, sonuca bağlanmamış şekilde kalmamalı yani yeni sorulara kapı aralamamalıdır. Söz gelimi, eğer ben üçgeni "düzlemde birbirine doğrusal olmayan üç noktayı birleştiren üç doğru parçasının bileşimidir." şeklinde tanımlarsam, bu tanımlama başarılıdır, çünkü üçgenin gerçekten üç kenardan oluşup oluşmadığına dair bir tartışma anlamsız olacaktır. Çünkü burada yapılan tanımlamanın cevapsız bıraktığı bir husus yoktur.²⁹ Crisp'in işaret ettiği problem açısından Mill'in "haz, iyidir." önermesini ele aldığımızda, bu önermenin söz konusu testi geçemediği açıktır. Çünkü hazzın iyi olduğu söylendiğinde gündeme, sadece hazzın mı iyi olduğu yoksa haz dışında başka iyilerin olup olmadığı soruları gündeme gelir. Bu durum da söz konusu önermenin bir tanımlama olmadığını tanımlama olsa bile eksik bir tanımlama olduğunu gösterir.

Moore'un Mill'i yanlış yorumlamasına ilişkin ele alacağımız son gerekçe ise Necip Fikri Alican'a aittir. Alican, Moore'un doğalcı yanılı eleştirisine görür, duyulur ve arzulanır kavramları arasındaki analoginin sebep olduğunu ileri sürer. Alican'a göre Moore analogideki arzulanır kavramını arzulan olarak almış ve buradan da "haz, iyidir." şeklinde tanıma ulaşıldığını iddia etmiştir. Fakat Alican, yeterince dikkatli biçimde kanıtlamayı inceleyen bir kimsenin "arzulanır" kavramını "arzulan" şeklinde düşünmesinin zor olduğunu düşünür. Moore, sonunda İngiliz dilinde "-ible, -able" gibi eklerle biten kelimelerin "kapasite, yetenek, uygunluk" gibi anlamlarla ilgili olduğunu, bu nedenle de "arzulanır" kavramının "arzulanabilir", "arzulanmaya uygun" anlamına geldiğinin düşünülmesi gerektiğini savunur. Alican, yeterince dikkatli bir kimsenin "arzulanır" kavramının "arzulanabilir", "arzulanmaya uygun" anlamına geldiğini düşünece-

²⁹ Crisp, *Mill on Utilitarianism*, 73-74.

ğini söylerken, sırf analogik bir koşullanma nedeniyle bu kavramı farklı bir anlamda düşünmesinin zor olduğunu ifade eder.³⁰ Alican'ın işaret ettiği gibi analogide kullanılan kavramların fonetik uyumu dikkate alındığında arzulanır kavramının Moore'un anladığı şekilde anlamak çok mümkün olmamasına rağmen, Moore argümanı bu şekilde anlamıştır. Bu yanlış anlama üzerine de meşru olmayan bir çıkarım yaparak Mill'in hazzı iyi kavramıyla tanımladığını iddia etmiştir.

Görüldüğü üzere yorumcular Mill'in tarafında yer alarak onun kanıtlamasında herhangi bir tanımlama girişiminde bulunmadığı konusunda hemfikirdirler. Yorumcuların iddialarına ilişkin ileri sürdükleri gerekçelerin oldukça makul olduğu söylenebilir. Burada yorumlara ilişkin dikkat çeken bir nokta vardır. O da Mill'in kanıtlamasının problemsiz olmadığına yönelik varolan ortak kanaattir. Özellikle Frankena'nın Mill'in kanıtlamasında örtük önermelerin bulunduğu ve bu tür güçlü olmayan argümanların katı mantıksal testlerden geçemeyeceğine dair söylemi, argümanın bu problemliliğini gözler önüne serer. Fakat yine de yorumculara göre Mill'in kanıtlamasına birçok eleştiri yöneltilebilirse de doğalcı yanılı suçlaması bu eleştiriler arasında kendisine yer bulamaz. Çünkü Moore'un eleştirisi aslında varolmayan bir tanımlama üzerine kuruludur. Gerçekten de Mill, kanıtlamasında hazzın arzulanırlığını ifade etmek için görülür, duyulur ve arzulanır kavramları arasındaki analogiden yararlanır. Fakat bu analogi problemlidir ve bu durum analogiye dair farklı yorumlara kapı aralar. Analoginin bu durumunun Moore'un kanıtlamayı yanlış yorumlamasına neden olduğu söylenebilir. Özellikle arzulanır kavramının kendisinden önce kullanılan iki kavramla olan fonetik benzerliği arzulanır kavramının normatif mi yoksa deskriptif anlamda mı kullanıldığı konusunda bir karmaşa yaratmaktadır. Bu anlamda kavramlar arasındaki fonetik benzerliğin Moore'u etkilemiş olabileceği şeklindeki Alican'ın yorumuna biz de katılıyoruz. Moore'un ilgili kanıtlamayı yorumunda en problemlili olan kısım Mill'in iyi kavramını arzulanır anlamında kullanarak, insan tarafından arzulan her şeyin iyi olduğu sonucuna ulaştığını ifade ettiği kısımdır. Maaless Moore doğalcı yanılı eleştirisini de bu noktadan hareketle ileri sürmüştür. Ortaya çıkan bu sonucun Moore açısından en problemlili kısmı, "iyi" kavramının "arzulan" kavramıyla özdeş olması, "iyi" kavramının "iyi, arzulan şeydir."

³⁰ Necip Fikri Alican, *Mill's Principle of Utility: A Defense of John Stuart Mill's Proof* (Amsterdam: Rodopi, 1994), 135.

şeklinde tanımlanmasıdır. Yukarıda ifade edildiği üzere Moore'un bu yorumunun altında, ilgili pasajdaki analogide "arzulanır" kavramının normatif anlamda kullanıldığına yönelik görüşü yatmaktadır. Gerçekten de eğer Mill, analogide arzuedilir kavramı için normatif anlamı tercih etmiş olsaydı, Moore'un bu eleştirisinin haklı olma ihtimali olabilirdi. Çünkü analogiden açık bir biçimde arzuedilen şeyin ahlâkî olarak iyi olduğu sonucu son derece rahat bir biçimde çıkarılabılırdi. Fakat Mill, analogide herhangi bir tanımlama yapma amacında olmadığı için bu çıkarımlamayı yapmak, kanıtlamayı yanlış yorumlamaya neden olur. Bu nedenle Hall ve Crisp gibi yorumcular kanıtlamada herhangi bir tanımlama yapılmadığına ilişkin yaklaşımları isabetlidir. Mill, burada "iyi" kavramının arzuedilen şeylerle aynı olduğunu söylememektedir. Onun burada söylemeye çalıştığı şey, "arzu" kavramının iyi olan herhangi bir şey için tek kanıt olduğunu ortaya koymaktır. Bununla birlikte Crisp'in dillendirdiği sonuca bağlanmamış argüman eleştirisi de kanıtlamada bir tanımlama girişimi olmadığını oldukça güzel biçimde ortaya koyar. Onun bu yaklaşımına göre eğer Mill'in amacı bir tanımlama yapmaksızın bile hali hazırdaki durumuyla bahse konu olan ifadeler bir tanımlama olarak isimlendirilemez çünkü başka sorulara kapı aralayan ifadeler tanımlama olarak kabul edilemez. Dolayısıyla Moore, Mill'in analogisini yanlış yorumlamış, olmayan bir tanımlama çabasını varmış gibi göstererek haksız bir suçlamayı Mill'e yöneltmiştir. Fakat tekrar ifade etmek gerekir ki analoginin yanlış yorumlanmasında Moore'un bütünüyle suçlu olmadığını ifade etmek entelektüel dürüstlük açısından bizce önemlidir. Zira Mill'in kanıtlamada kullandığı analoginin birçok farklı yoruma kapı araladığı da ifade edilmesi gereken bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

SONUÇ

Faydacı geleneğin en önemli düşünürlerinden olan Mill, selefi ve hocası Bentham'ın fayda ilkesinin nihai ilke olduğu gerekçesiyle kanıtlanamayacağı görüşünü reddederek bir kanıtlama ileri sürmüştür. Temel ahlak eseri olan *Utilitarianism*'in dördüncü bölümünde yer alan bu kanıtlama ahlak felsefesi tarihinde üzerinde birçok tartışmanın yapıldığı bir mecra olmuştur. Mezkûr kanıtlamada Mill'i doğalcı yanılığa düşmekle itham eden Moore'un bu eleştirisi ahlak felsefesi tarihinde kendisine yer bulabilmiştir. Bu eleştiri temelde iyi kavramının tanımlanamazlığı iddiası üzerine kuruludur. Buna göre sadece bileşik kavramların tanımları mümkündür ve iyi kavramı yapı itibarıyla basit bir kavramdır ve bu ne-

denle tanımı yapılamaz. Moore'a göre Mill, kanıtlamasında iyi kavramını arzulan kavramı ile eşlemiş sonrasında da arzulanan tek şeyin haz olduğunu iddia ederek, "haz, arzulanan şey yani iyidir." şeklinde bir tanıma ulaşmıştır.

Bize göre Moore'un bu eleştirisi haksız bir eleştiridir. Meseleye dair fikir beyan eden yorumcuların büyük çoğunluğu da bu eleştirinin hatalı olduğunu savunurlar. Kanaatimizce Moore'un doğalcı yanılı eleştirisindeki temel hatası kanıtlamada Mill'in amacını tam olarak kavrayamamak olmuştur. Argümana yönelik bu yanlış yaklaşımı Moore'un, temelde bir tanım cümlesinin taşıması gereken nitelikleri haiz olmayan "haz, iyidir." önermesini tanım cümlesi olarak yorumlamasına neden olmuştur. Hâlbuki eğer Moore, Mill'in argümanını doğru kavrayabilseydi, burada herhangi bir tanımlamanın yapılmadığını, Mill'in amacının bir tanımlama yapmak olmadığını anlayabilirdi. Bununla birlikte önemli bir düşünür olan Moore'a tüm suçu yüklemek de kanaatimizce doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Çünkü Moore'un da eleştirisinde haklı olduğu bazı noktalar vardır. Özellikle Mill'in olgudan değere meşru olmayan bir geçiş yaptığını söylerken bize göre tamamen haklıdır. Bununla birlikte argümanda yer alan analogideki problemin Moore'un argümanı yanlış değerlendirmesine neden olduğu söylenebilir. Bu anlamda argümandaki hataların bu ve benzeri yanlış yorumlara kapı araladığı da bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- Alican, Necip Fikri. *Mill's Principle of Utility: A Defense of John Stuart Mill's Proof*. Amsterdam: Rodopi, 1994.
- Bentham, Jeremy. "An Introduction to Principles of Morals and Legislation". *The Works of Jeremy Bentham* içinde, editör John Bowring, 1: 1-163. New York: Russel&Russel Inc., 1962.
- Crisp, Roger. *Mill on Utilitarianism*. New York: Routledge, 1997.
- Elmalı, Osman. *George Edward Moore'da Etik*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2007.
- Frankena, William Klaas. "The Naturalistic Fallacy". *Mind* 48, sy. 192 (1939): 464-77.
- Hall, Everett W. "The 'Proof' of Utility in Bentham and Mill". *Ethics* 60, sy. 1 (Ekim 1949): 1-18.

1160 | Aydın, Metin. Is The Good Indefinable ...

- Kılıç, Recep. "G.E. Moore'un Ahlak Felsefesi". *Felsefe Dünyası Dergisi* 1 (Temmuz 1991): 49-52.
- Mill, John Stuart. "Utilitarianism". *The Collected Works of John Stuart Mill* içinde, editör J.M. Robson, 10: 205-259. Canada: University of Toronto Press, 1969.
- Moore, George Edward. *Principia Ethica*. New York: Dover Publications, 1958.
- Mulgan, Tim. *Understanding Utilitarianism*. U.K.: Acuman Publishing, 2007.
- Nutku, Uluğ. "G.E. Moore'un Naturalistçe Yanıltmaca Yanıltmacası". *Felsefe Arkivi Dergisi* 25 (1985): 87-93.
- Stephen, Leslie. *The English Utilitarians- Bentham*. New York: Peter-Smith, 1950.
- Şeduh, Songül. "G.E. Moore'un Etik Görüşü Üzerine Bir İnceleme". Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2002.
- West, Henry. *An Introduction to Mill's Utilitarian Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.